

MAJBLADET

MyndighetsAnpassat Jämställdhetsprogram

Nr 2 • 2000

Att ha eller inte ha...

Lars Jalmert

makt

- Jag såg ett inslag på TV i morse där kriminologen Jerzy Sarnecki pratade om ett fall där killar gjort en massa rån och fått sänkta straff. Han talade om att det handlar om unga maktlösa män, med betoning på män. Det gjorde mig glad att detta äntligen synliggjorts, att det handlar om män. Däremot är jag tveksam till om dessa unga män verkligen är maktlösa.

Med detta inledde **Lars Jalmert**, barnpsykolog och docent i pedagogik vid Stockholms Universitet, seminariet som avhandlade ämnet om män och makt.

Det finns de som förklarar mäns överordning och makt över kvinnor som en följd av historien. Förr var männen ute och jagade och fiskade. De såg till att familjen fick mat.

Mannen stod helt enkelt för brödfödan och det var det som gav honom makten. Att han garanterade familjen dess överlevnad.

”Kräver man lika makt och lika lön antas man inte vara intresserad av rosor, prinsar och praktfulla bröllop”

Lena Sundström

Metro

17 maj 2000-05-02

”...Jesus sade: Upphäv Det manliga och Det kvinnliga... Det inre och Det yttre... Det överordnade och Det underordnade...”

Thomas Evangeliet

Apokryperna

Publiken var road.

Det finns andra som tror att det blivit som det blivit för att mannen besitter en större fysisk styrka än kvinnan, och därför kunde hantera de tyngre redskapen. Mannen hanterade plogen och kvinnan hackan och delvis därför har vi format ett manssamhälle. Det ärliga svaret är att vi vet inte när manssamhället har uppkommit, eller varför.

En dansk filosof, **Pieter Thielst** har en annan förklaring och menar att maktobalansen mellan könen har sin grund i avundsjuka. Männerna var avundsjuka på kvinnorna för att de kunde föda barn och amma. *"När allt kommer omkring, och det går fort i kulturens utveckling, framstår det bland människorna*

som en mer väsentlig egenskap att kunna föda barn och föra släktet vidare med friska individer än att besitta en stor och varaktig fysisk råstyrka" (Pieter Thielst)

- Och det måste man väl hålla med om, säger Lars Jalmert. Peter Thielst hävdar alltså att någon gång i historien har

män varit mer avundsjuka på kvinnorna för att de kan föda barn än vad kvinnorna varit avundsjuka på männen för att de är fysiskt starkare. För att kompensera denna avundsjuka måste man uppvärdera något hos sig själv, och här kommer då denna rockad. Att man värderar den fysiska styrkan högre än förmågan

att kunna föda barn. Och det maktmedel man sätter bakom detta, är just den större fysiska styrkan.

- Jag tycker nog att det ligger något rimligt i det resonemanget. Det handlar inte om grottmän eller hackan och plogen utan att någon gång i historien har den här uppvärderingen av mannens fysiska styrka gjorts av männen själva. Här ligger definitionen av feminism. Den som vänder sig emot patriarkatet är feminist. Feminismen är en rättviserörelse som handlar om att kvinnor ska ha samma rättigheter, möjligheter och skyldigheter som män – med betoning på rättigheter. Rättvisekravet är det grundläggande. Man kan säga att

"När allt kommer omkring, och det går fort i kulturens utveckling, framstår det bland människorna som en mer väsentlig egenskap att kunna föda barn och föra släktet vidare med friska individer än att besitta en stor och varaktig fysisk råstyrka"

manssamhället är ett orättvist samhälle, där män har makt över kvinnor och dessutom en del män har makt över andra män.

Vad som dessutom är väldigt tydligt då det gäller män, är att männen speglar sig i vad andra män tycker och känner. Detta sker samtidigt som också kvinnor speglar sig i vad männen tycker och känner. Mannen är normen. En naturlig följd av detta blir att kvinnor blir ganska bra på att förstå män medan männen inte alls förstår kvinnorna.

Drivkraften för många män, att konkurrera och prestera, har inte något biologiskt ursprung utan dessa beteenden kommer ur industrialismen. Män tvingades ut i industrin, där dessa spelregler rådde, medan kvinnorna var kvar hemma och skötte familjen. Man kan säga att detta med att konkurrera och prestera är ett uttryck för kapitalismen och många av de män som lever i Sverige idag är en spegling av det kapitalistiska samhället.

Efter att ha diskuterat kring den samhälleliga nivån förflyttar sig Lars till par och relationsnivån och kommer in på ämnet som rör maktbalansen i dessa konstellationer. Vad är det som avgör vem som får makten i relationen?

Vore det inte bättre om människor bildade par utifrån genuina intressen?

Lars relaterar till studier som visat att den som visar sig minst intresserad får ett automatiskt överläge, man blir mindre sårbar och får därför makt. Vem är då bäst på att spela detta "erotiska spel"? När man frågar kvinnor brukar de svara att kvinnorna är

I framtiden tror jag att vi kommer att se ett ganska tydligt maktskifte där kvinnor inte längre behöver män, inte ens för fortplantning då detta går att ordna på andra sätt.

bäst på det och när man frågar männen brukar de säga att männen är bäst på det.

- Jag är dock alldeles övertygad om att männen bäst behärskar detta spel, som egentligen är ganska obehagligt. Vore det inte bättre om människor bildade par utifrån genuina intressen och känslor? sa Lars Jalmert.

Om vi tittar på hur de flesta parförhållandena i Sverige startar, ser det ut så här: han är ett par år äldre, har lite högre utbildning och tjänar mer än hon. Kan någon tala om för mig varför det ska vara så? Det finns ingen rationell förklaring. Vi går ofta in i relationerna med en maktoabalans. Inom de flesta relationerna så löser man detta och skapar gemensamt en balans, men jag tror att de flesta separationerna beror på att maktoabalansen har be stått.

Om vi skulle inrätta oss efter vad som vore praktiskt så skulle mannen vara ca 7 år

yngre än kvinnan om vi betänker att kvinnor lever längre än män.

Ingemar Gens som tidigare arbetat med jämställdhet vid länsstyrelsen i Gävleborgs län, har bytt arbetsuppgifter

och sysslar numera med information. Han håller inte med Lars Jalmert om att de flesta skilsmässor uppkommer ur en maktoabalans i relationen.

- Det är statistiskt belagt att män med mycket pengar, status och makt sällan skiljer sig.

Ingemar berättar vidare om studier som visar att det är kvinnorna som väljer män och inte tvärtom. De vikti-

Precis som många män har mycket att förlora på att släppa in kvinnor inom mansdominerade sfärer, så är många kvinnor obenägna att släppa in män, för då kan man förlora delar av eller hela sin makt.

gaste kriterierna för valet är: blir han en bra far åt mina barn?, och kan han försörja oss? Här kan vi se hur allt släpar efter då det gäller att förnya könsrollerna.

Vad som är ytterligare intressant är att kvinnor nästan aldrig "gifter ner sig". Kvinnor gifter sig med en man på samma eller på en högre nivå, samtidigt som man vill ha ett jämställt samhälle...

- Vad vi ser nu är att kvinnor utbildar sig mer och tjänar mer än många män, vilket gör att det blir allt färre män kvar att gifta sig med. I det län där jag bor är detta redan en realitet, säger Ingemar. Skilda kvinnor brukar säga att "de män jag vill ha är redan upptagna."

- Jag tror att om vi verkligen vill ha förändringar när det gäller könsroller så måste vi diskutera dessa frågor. Kan kvinnor tänka sig att "gifta ner sig"...? I framtiden tror jag att vi kommer att se ett ganska tydligt maktskifte där kvinnor inte längre behöver män, inte ens för fortplantning då detta går att ordna på andra sätt. Här kommer kvinnor att skaffa sig alltmer makt på mannens bekostnad och männen kommer att i större grad befinna sig i vanmakt, och vanmäktiga män tenderar att bli farliga män...

- Jag tror att vi bör akta oss för att kategorisera våldsamman män som vanmäktiga män, dels blir det lite som att ursäkta dem och dessutom är jag inte ens säker på att det

förhåller sig på det viset, sa Lars Jalmert.

När upplever då Ingemar och Lars själva att de har makt?

- T ex just nu svarar de båda, men också i jämställdhetsdebatten där de tillfrågas av många i olika frågor, i egenkap av de experter de anses vara.

- Samtidigt kan jag som man inom det här området ha mindre makt, säger Ingemar. Det är trots allt ett område där det kan vara svårt för män att befinna sig, ens syfte och motiv ifrågasätts och man kan bli anklagad för att "prata i egen sak"... och det vet vi ju hur ogjort det är. Man kan bli bemött som om man hade en dold agenda och underliggande syften och detta kan i

Ingemar Gens

längden bli väldigt jobbigt. - Jag känner flera män, både i Sverige och utomlands, som arbetat länge med jämställdhet men som nu hoppar av pga detta. Lars Jalmert instämmer och säger att han känner igen svårigheterna, men säger samtidigt att man måste kämpa och vara ihärdig då det handlar om att förändra.

Precis som många män har mycket att förlora på att släppa in kvinnor inom mansdominerade sfärer, så är många kvinnor obenägna att släppa in män, för då kan man förlora delar av eller hela sin makt.

En stor del av diskussionen kom att handla om huruvida makt är något positivt, negativt eller en blandning av båda. Här redovisades olika

synsätt. **Björn Andersson** från Polismyndigheten i Stockholm menade att han trivs bra med den makt han har, både som polis och som chef. Ingemar Gens menade att för den som har makten är det väl härligt... men alla de andra då?

Att ha makt över sig själv och sitt eget liv är en förutsättning för välbefinnande. När någon annan har makten över

mig och mitt liv uppstår problemen. Jag kan bli kränkt.

Ingemar Gens påminde oss om att vi ska akta oss för att kränka andra och komma ihåg att pojkar är oerhört känsliga för kränkningar, men föreställningen om att "pojkar tål mer än flickor" är enormt stark och detta gör i sin tur kränkningarna ännu starkare.

Effektivitet - för vem?

- Effektivitet har blivit ett modeord, precis som ordet kompetens. Det är begrepp som vi ofta använder och vi utgår ifrån att alla menar samma sak. Att det är något givet och självklart, men så är det inte alls. Dessa begrepp fylls hela tiden med olika innehåll och är beroende av vem som har rätten att definiera för tillfället. Att överhuvudtaget inte se detta är att vara blind för hur det faktiskt förhåller sig.

Detta sa Pia Höök, doktorand i Företagsekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm. Hon var en av föreläsarna vid Utvecklingsrådets seminarium som handlade om sexualitet, ledarskap och effektivitet. Hon föreslog att då vi talar om effektivitet ska vi lära oss att ställa följdfrågan: effektivt för vem? För ett par år sedan fanns det säkert de som skulle hävda att barnarbete var effektivt, kanske inte för barnen men för någon i organisationen och inte minst ur ett ekonomiskt perspektiv. Då vi talar om effektivitet tenderar det att landa i just pengar, men det finns ju andra saker som styr kanske ännu mer, som t ex värderingar. Ekonomiska resultat är i sig en värdering, sa Pia.

- Vad jag tycker är mest intressant med den här effektivitetsdiskussionen, sa Pia, är att den bygger på ett antagande att vi redan har ett system som är det mest effektiva. Därför får alla förslag om förändringar bevisbördan och måste bevisa att "det nya" är mer effektivt än det vi redan har - som antas vara det mest effektiva... Det blir ju en nästan omöjlig uppgift. Detta blir tydligt i jämställdhetsdiskussionen.

- Varför ska jämställdhet bevisas och motiveras, varför har inte bristande jämställdhet bevisvördan? undrade Pia.

Pia har tittat på betydelsen av sexualitet i organisationer.

Många reagerar spontant på att sexualitet skulle påverka organisationer överhuvudtaget, men Pia hävdar via egen och andras forskning att det har en större betydelse än vad många vill medge. Bara det

Pia Höök

att i beskrivningar och forskning inte alls ta upp betydelsen av kön eller sexualitet får ju också konsekvenser för forskningsresultat och tolkningar. Att överhuvudtaget inte titta på dessa parametrar bygger ju på ett antagande att kön inte spelar någon roll i organisationer.

Den forskning som Pia och hennes kollegor bedriver, bygger på att kön är något som är socialt konstruerat, dvs skapat. Detta betyder inte att man förnekar biologin, men att man ser att den sociala och kulturella miljön skapar förutsättningar för, och påverkar biologin. Det som anses vara kvinnligt respekti-

ve manligt, varierar över tid och rum. Pia tar upp ett exempel som gäller längd, så länge som vi mätt längden på vår befolkning så har vi blivit längre och längre. Detta handlar om en sådan enkel

sak som att levnadsvillkoren har förbättrats, vi äter bättre mat och det är ett exempel på att villkoren förändrar biologin.

När Pia har tittat på sexualitetens betydelse i organisationer har hon utgått ifrån citat från manliga VD:ar. Citaten har hon hämtat från en statlig utredning SOU 94:3, Mäns föreställningar om kvinnor och chefsskap.

"Ja, det är enklare så (för män att välja män, föreläsarens anmärkning). När killar och tjejer kommer samman uppstår känslor. I botten ligger en rädsla för det okända, för känslomässiga relationer mellan könen".

"Om det kommer in en tjej i ledningsgruppen och hon tyr sig till en kille blir det tufft för de killarna som blir bortvalda".

När hon har analyserat citaten kan man se att sexualitet inte anses ha något i organisationen att göra, samtidigt som det finns föreställningar om att kvinnor tar med sig sexualiteten in i organisationerna, till exempelvis ledningsgrupperna. Det är alltså kvinnorna som antas vara bärare av sexualiteten. Detta blir också för vissa ett argument för att inte rekrytera kvinnor till dessa positioner. Så länge det bara finns män i organisationen så är det inga problem, men då kvinnan kommer in så triggar hon mannens sexualitet och görs också ansvarig för det. Det handlar om inkonsistenta resonemang, *"kvinnor är sexuella utan en egen sexualitet"* och *"männen är asexuella med en okontrollerbar sexualitet"*.

Man kan också se citaten som ett uttryck för att kvinnorna faktiskt har möjlighet att utöva makt, och det är kanske det som känns hotande för många. Detta kan ju kopplas till föreställningen att kvinnor utnyttjar sin sexualitet för att ta sig fram i organisationen, och då är vi ju där igen... *"att utnyttja sin sexualitet"*.

- Handlar det isafall inte om att utnyttja mäns sexualitet och kan männen inte säga nej?! undrar Pia. Amerikansk forskning visar att denna föreställning om att *"kvinnor*

går sängvägen..." inte är något annat än en myt. Föreställningen om att just människans sexualitet är okontrollerbar och lever sitt eget liv är stark, och åtskilliga studier verifierar detta. Pia betonar att det handlar om föreställningar som inte har något att göra med hur det faktiskt är. Pia gör en koppling till de valdtäktsmål vi alla läst om,

där kvinnan ofta är den som skuldbeläggs för att hon "triggat mannens okontrollerbara sexualitet". "Jo men hon skulle inte varit klädd si eller så, då hade det aldrig hänt".

- Hur ser det då ut på Handelshögskolan? undrade någon i publiken.

- Ja, det är en väldigt speciell och mansdominerad organi-

sation, svarade Pia, med 40 professorer och alla är män... Glädjande nog så har jämställdhetsarbetet på Handelshögskolan intensifierats på senare år. Dessutom är det alltför som, liksom Pia, arbetar för att få in fler kvinnor och att sprida kunskap om vad kön spelar för roll i organisationer.

Konferens om sexuella trakasserier

Den 17-18 oktober anordnar Utvecklingsrådet en konferens om sexuella trakasserier. Konferensen vänder sig främst till dem som har erfarenhet av arbete med sexuella trakasserier i sin egen organisation. Syftet med konferensen är att visa på lite olika sätt att arbeta med frågorna, att möjliggöra nätverksbyggande och erfarenhetsutbyte samt att medverkande och deltagare får möjlighet att diskutera olika frågor som handlar om sexuella trakasserier och hur vi ska arbeta för att förhindra förekomsten av dem.

Exempel ur programmet:

- **Eva Mark**, filosofie doktor Teoretisk filosofi och projektledare för Jämställdhet vid Göteborgs Universitet presenterar hur hon arbetar med frågor som rör sexuella trakasserier. Eva arbetar för närvarande åt Försvarsmakten med att utbilda rådgivare och hon arbetar dessutom mycket med ledningar inom olika organisationer.
- **"Att mötas eller inte mötas"**. Ska den som är/varit utsatt för sexuella trakasserier och den som förorsakat dessa överhuvudtaget mötas efteråt? Är medling, som används inom andra områden, också en väg att gå då det handlar om sexuella trakasserier?
- **En juridisk diskussion**. En panel av erfarna jurister förhåller sig till olika "fall". Deltagarna får även möjlighet att ta upp sina egna funderingar som rör den juridiska aspekten på sexuella trakasserier med panelen.

Deltagarantalet kommer att vara begränsat men konferensen kommer att dokumenteras i en sådan form så att även den som inte deltog har möjlighet att ta del av innehållet. Inbjudan kommer att skickas ut under augusti.

Har du frågor angående konferensen kontakta: Isa Wallenius 08-402 28 34

Utvecklings
rådet
för den statliga sektorn

Styrgruppen

Carl Bonde
SACO-S
Box 384 01, 100 64 Stockholm
Tfn: 08-442 44 60
Fax: 08-442 44 80
carl.bonde@srat.se

Gunilla Hansén-Larson, ordf
Arbetsgivarverket
Box 3267, 103 65 Stockholm
Tfn: 08-700 14 61
Fax: 08-10 15 52
ghl@arbetsgivarverket.se

Christer Hedvall
Arbetsgivarverket
Box 3267, 103 65 Stockholm
Tfn: 08-700 13 83
Fax: 08-10 15 52
che@arbetsgivarverket.se

Per Insulander
SEKO
Box 1105, 111 81 Stockholm
Tfn: 08-791 41 34
Fax: 08-21 11 54
per.insulander.fk@seko.se

Eva Thim-Karlsson
OFR
Box 5308, 102 47 Stockholm
Tfn: 08-790 51 56
Fax: 08-24 29 24
evat@stmf.se

Projektledare

Charlotte Isaksson
Artikelförfattare
Utvecklingsrådet
Box 164 03, 103 27 Stockholm
Tfn: 08-402 28 36
Fax: 08-24 10 91
charlotte.isaksson@utvecklingsradet.se

Redaktion

Ansvarig utgivare
Gunilla Hansén-Larson
ghl@arbetsgivarverket.se

Redaktör
Charlotte Isaksson
charlotte.isaksson@utvecklingsradet.se

Layout
Pinor Art Illustration

Foto
Anders Anjou/Nyhetsstjänst AB

Nästa nummer:
September 2000